

Огоновська О.

*студентка магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права УВУ, завідувач кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ
Кравчук М.В.*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ЗАГАЛЬНОЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ СТАНДАРТ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ

Актуальність теми. На сьогодні в Україні гостро постає питання, щодо реалізації принципу верховенства права, в основі якого лежить забезпечення ефективного правового розвитку в державі, реалізація прав і свобод людини та громадянина. Адже, принцип верховенства права є основним гарантом забезпечення прав і свобод особи в державі. Завдяки якому, здійснюється аналіз рівня демократичного розвитку країни і суспільства в цілому. Верховенство права є базовим принципом, який відображає усталені погляди на право, його суть, фіксує правові цінності, тобто це той взірець, до якого має прагнути кожна держава. На даному етапі становлення нашої демократичної держави, забезпечення даного принципу є найбільш актуальним питанням, як для законодавця, так і для вчених.

Верховенство права зафіксоване у ст. 8 Конституції України як принцип поряд з визначенням вищої юридичної сили норм Конституції. У своєму Рішенні від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 Конституційний Суд України розтлумачив верховенство права як «панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті, передусім, ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності [2, с. 314].

Отже, **метою даного дослідження** є всебічний аналіз принципу верховенства права та з'ясування його суті та шляхів практичної реалізації у правовому житті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань верховенства права приділили увагу багато вітчизняних вчених. Зокрема, такі як А.С. Кваша, М. Козюбра, М.В. Кравчук, О.Г. Крижова, Р.С. Мельник, О.Г. Орловська, А. Пухтецька, П.М. Рабінович С. Максимов, О.Ф. Скакун, Т. Середняк, О.О. Фаст, Ю.С. Шемшученко, А.С. Школик, та інші.

Виклад основного матеріалу. На думку М.В. Кравчука під принципами права розуміє провідні засади, ідеї права, які в конкретному вигляді характеризують його зміст, визначають спрямованість правового регулювання [6, с. 206].

Вчені виокремлюють такі основних підходи до розуміння верховенства права: 1) ототожнення верховенства права з верховенством закону у вузькому його розумінні; 2) розуміння верховенства права як верховенства закону в широкому значенні, тобто як верховенства всіх нормативно-правових актів; 3) ототожнення верховенства права із верховенством розуму і справедливості; 4) пріоритет загальноновизнаних принципів та норм міжнародного права перед

національним законодавством; 5) ототожнення верховенства права з верховенством конституції; 6) ототожнення верховенства права з основними правами людини [12].

Серед представників вітчизняної правової школи принцип верховенства права часто співвідноситься з принципом верховенства закону. За своїм змістом верховенство права означає, що в суспільстві панує право, яке держава має втілювати у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема у закони, які за змістом мають бути проникнуті ідеями соціальної справедливості, свободи рівності. Тобто право розуміється як зміст, у той час, коли закон виступає його формою. Адже, як зазначає О.Петришин, «форма має бути змістовною, а зміст – сформований» [8, с. 76]. Таким чином, у випадку виникнення розбіжностей між цими явищами закон потрібно приводити у відповідність з правом.

Верховенство права є найважливішим та основним принципом у системі загальних принципів права, головний зміст якого, полягає у гарантуванні та забезпеченні пріоритету панування права у суспільстві.

У свою чергу, П. Рабінович пропонує власне визначення верховенства права: «Верховенство права – це взаємообумовлене існування і взаємоузгоджена реалізація основоположних прав і обов'язків людських спільнот, об'єднань й усього суспільства» [9, с. 44].

О. Руднева наголошує, що принцип верховенства права наповнюється реальним змістом лише у тому випадку, якщо право розглядається не як результат правотворчої діяльності держави, не як акт державної влади, тим більше її знаряддя, а як соціальний феномен, який має глибоке коріння в культурі світовій, національній та духовній історії народу, його традиціях, національній ментальності, як явище, безпосередньо пов'язане з такими фундаментальними категоріями як: справедливість, свобода, рівність, гуманізм [10, с. 15].

Забезпечення верховенства права, захист прав і свобод людини – одна з найбільш болючих і гострих проблем сьогодення. Для того, щоб принцип верховенства права визнавався та фактично діяв в Україні, як це проголошено в Конституції України, насамперед необхідно щоб термінологія, що застосовується в межах цієї концепції, була визначена з достатньою точністю [11, с. 110].

І.Г. Орловська стверджує, що принцип верховенства права становить основу правової системи сучасної демократичної держави, та врешті - решт, усього правового буття суспільства, пронизуючи такі сфери як законодавча система, правотворення, правозастосування, правова свідомість та правова культура [7, с. 32].

Аналізуючи принцип верховенства права, Том Бінгхем – колишній суддя, президент і Голова Британського інституту міжнародного та порівняльного права зазначає: «Усі особи в державі й органи державної влади, публічні або приватні, повинні бути зв'язані та уповноважені на користування публічно прийнятим правом, що, як правило, здійснює майбутній вплив і відкрито застосовується судами» [3, с. 9].

Науковець виокремлює такі елементи верховенства права: 1) доступність закону (чіткість, ясність і передбачуваність закону); 2) питання законного права потрібно, як правило, вирішувати на підставі закону, а не за розсудом;

3) рівність перед законом; 4) повноваження повинні здійснюватися на підставі та у відповідності із законом, справедливо й розумно; 5) права людини мають бути захищені; 6) мають бути надані засоби для врегулювання спорів без невинуватених витрат або відстрочок; 7) правосуддя повинно бути справедливим; 8) держава повинна дотримуватися своїх зобов'язань як у межах міжнародного, так і національного права [3, с. 9].

Отже, «верховенство права» – багатогранне поняття і, як зазначає М. Козюбра, «багатоманітність граней, аспектів цього принципу не дозволяє втиснути його в рамки будь якої юридичної дефініції» [4, с. 15].

Дослідження та аналіз широкого спектру думок і підходів до розуміння сутності верховенства права дає нам змогу стверджувати, що ідея верховенства права є однією з базових та основних у європейській правовій традиції.

Так, М. Кравчук, виходячи із загального розуміння сутності принципів права, що «це державні юридичні ідеали, які зумовлені певним рівнем розвитку цивілізації, втілюють найкращі прогресивні здобутки правової історії людства і вказані в нормативно-правових документах», стверджує – найголовніший з них є «верховенства права й Конституції перед всіма законами і підзаконними актами» [5, с. 206, 205].

Принцип верховенства права є фундаментальною основою правової демократичної держави. На сьогоднішній день, розбудова демократичної держави є орієнтиром суспільно-політичного розвитку України, що прямо зазначено в ст. 1 Конституції України, де наша держава визнається як суверена і незалежна, демократична, соціальна, правова. Адже, формування правової держави, у якій панують принцип верховенства права та, відповідно, принципи Конституції і законів, забезпечить втілення в життя пріоритету прав людини в житті соціуму.

Отже, основним елементом верховенства права виступає вимога гарантування прав людини та основоположних свобод. Нажаль, діюча система державних інститутів неспроможна належним чином захистити права людини. Тому, на сьогоднішній день, в Україні актуальним залишається питання розробки державної концепції, щодо напрямів реформування державних структур, відповідальних за захист прав і свобод людини та громадянина. Принцип верховенства права є одним з найцінніших здобутків людства, адже його роль зумовлена невідривністю від концепції правової держави.

Таким чином, базовою ціннісною складовою розвитку демократії в Україні є принцип верховенства права, що передбачає підпорядкованість держави та її органів правам людини, визнання людини найвищою соціальною цінністю, а забезпечення прав та свобод людини і громадянина – головною метою державної влади.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. (остання редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19).

2. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2004 / відп. ред. канд. юрид. наук П. Б. Євграфов. Кн. 5. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

3. Доповідь Венеціанської Комісії «Про верховенство права» [Електронний ресурс]: Venice Commission: the Rule of Law. – 25 - 26 березня 2011 р. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e).

4. Козюбра М.І. Принцип верховенства права та вітчизняна теорія і практика: мат. міжнар. конф. «Верховенство права: питання теорії та практики» / М. І. Козюбра // Українське право. – 2006. – № 1 (19). – С. 15-23.

5. Кравчук М.В. Теорія держави права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.В. Кравчук. – Вид. 3-є, переробл. й доповн. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 524 с.

6. Кравчук М.В. Проблеми теорії держави і права(опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 3-є вид. змін. й доп. / М.В. Кравчук (авт. -упоряд.). – Тернопіль: Терно-граф, 2015.– 480 с

7. Орловська І. Г., Фаст О. О. Значення принципу верховенства права для сучасного демократичного суспільства // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – №2. – С. 31-32.

8. Петришин О. В. Верховенство права в системі правового регулювання // Держава і право у світлі сучасної юридичної думки / Зб. наук праць. – К.: Юридична думка, 2010. – С. 76

9. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. / П.М. Рабінович; вид. 10-е, доповнене. – Львів: Край, 2008. – 224 с.

10. Руднева О. Міжнародні стандарти прав людини та принцип верховенства права: до проблеми співвідношення правових явищ / О. Руднева // Юридична Україна. – 2012. – № 4(112). – С. 15-16.

11. Середняк Т. К. Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування: монографія / Т.К. Середняк. – Дніпропетровськ, 2014. – 124 с.

12. Трихліб К.О. Верховенство права: сучасні інтерпретації / К.О. Трихліб // Учёные записки Таврич. нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Серия «Юрид. науки». – 2013. – № 2-1 (Ч. 1). – Том 26 (65). – С. 152-163.

Остапчук Я.

*студентка I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.і.н., доцент, доцент кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ
Грубінко А.В.*

СИСТЕМА ШАРІАТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ В РЕАЛІЯХ ХХІ СТ.

Одним з найвидатніших явищ у середньовічній цивілізації на Сході стало мусульманське право (шаріат), правова система, що згодом набула світового значення. Мусульманське право є однією з найстаріших світових релігій (поряд з буддизмом і християнством), яку сповідує більша частина населення світу. Норми шаріату давно вийшли за межі Близького і Далекого Сходу, поширили свій вплив на Середню, Східну та Західну Азію, Закавказзя. Мусульманське право має глибокий вплив на історію держави і права цілої низки країн Сходу, дає можливість зрозуміти, що воно може активно діяти в новій історичній обстановці.